

Міністерство освіти і науки України
Харківський національний педагогічний університет
імені Г. С. Сковороди

Харківське історико-філологічне товариство

Український СВІТ

у наукових парадигмах

Збірник наукових праць

Випуск 7/2020

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ:

- Маленко О. О., д-р філол. наук, проф. (Харків) (головний редактор)
- Голобородько К. Ю., д-р філол. наук, проф. (Харків)
- Єрмоленко С. Я., д-р філол. наук, проф. (Київ)
- Лисиченко Л. А., д-р філол. наук, проф. (Харків)
- Кравець Л. В., д-р філол. наук, проф. (Київ)
- Новиков А. О., д-р філол. наук, проф. (Глухів)
- Юр'єва К. А., д-р. пед. наук, проф. (Харків)
- Богданова І. Є., канд. філол. наук, доц. (Харків)
- Борисов В. А., канд. філол. наук, доц. (Харків)
- Нестеренко Н. П., канд. пед. наук, доц. (Харків)
- Руденко С. М., канд. філол. наук, доц. (Харків)
- Умрихіна Л. В., канд. філол. наук, доц. (Харків) (заступник головного редактора)

РЕЦЕНЗЕНТИ:

- Нелюба А. М., д-р філол. наук, проф., Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна.
- Степаненко М. І., д-р філол. наук, професор, ректор Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка.

Ухвалила вчена рада українського мовно-літературного факультету імені Г. Ф. Квітки-Основ'яненка Харківського національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди
(протокол № 4 від 26 жовтня 2020 року)

У 41 Український світ у наукових парадигмах: Збірник наукових праць Харківського національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди. — Харків : ХІФТ, 2020. — Вип. 7. — 211, [1] с.

Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи до Державного реєстру видавців, виготівників і розповсюджувачів видавничої продукції ДК № 3281 від 18.09.2008.

Харківський національний педагогічний університет імені Г. С. Сковороди,
вул. Валентинівська, 2, м. Харків, Україна, 61168

бути ефемерно-абстрактним явищем слова зливались у мовчання (Мовчан, с. 153); розсипаються на прах / слова (Мовчан, с. 9), а набуває антропоморфних ознак слова — як вічні пілігрими — безперестань проходять мимо (Мовчан, с. 8), слово бігло (Мовчан, с. 15) чи перетворюється на вмістилище чи предмет [душі] у слові вічному ув'язни (Мовчан, с. 61), слова вмуровуючи в лід (Мовчан, с. 81).

У поезії В. Слалчука слово набуває символічного значення єднання, згуртованості, моці: *Ми... / словом сковані одним... / Перемогли* (Слалчук, с. 11–12). Крім того, для автора слово стає мірилом відстані: *Моя любов до людей прип'ята / на відстані кинутого слова* (Слалчук, с. 94). Окрім власне метафори, поет удається до використання метафоричних епітетів *коротке металеве слово* (Слалчук, с. 46) і порівнянь *Словом кинула із праці, / Наче каменем...* (Слалчук, с. 54), що допомагає яскравіше змалювати й точніше передати концепт слово.

Таким чином, у мовотворчості С. Сапеляка, В. Слалчука, П. Мовчана вираження концепту слово здійснюється переважно шляхом метафоризації, персоніфікації та епітетизації образу. Це дозволяє авторам створювати індивідуальну поетичну картину світу, у якій слово стає і предметом зображення, і його способом.

ЛІТЕРАТУРА

1. Кубрякова Е. С. Язык и знание: на пути получения знаний о языке. Части речи с когнитивной точки зрения. Роль языка в познании мира. Москва: Языки славянской культуры, 2004. 560 с.
2. Селіванова О. О. Світ свідомості в мові. Мир сознания в языке. Черкаси: Ю. Чабаненко, 2012. 488 с.
3. Степанов Ю. С. Константы: Словарь русской культуры. М.: Школа «Языки русской культуры», 1997. 824 с.

ВИКОРИСТАНІ ДЖЕРЕЛА

1. Мовчан П. Вибрані твори: поезія. Київ: Просвіта, 2008. 518 с.
2. Сапеляк С. І каміння те стало хлібами...: у 3 т. Харків: Майдан, 2001. Т. 1: Поезії. 336 с.
3. Слалчук В. Німа зозуля. Дрогобич: Видавнича фірма «ВІДРОДЖЕННЯ», 1994. 114 с.
4. Слалчук В. Як довго ця війна тривала. Луцьк: Редакційно-видавничий відділ Волинського облуправління по пресі, 1991. 128 с.

УДК 811.161.2'373

Вікторія Соприкіна

аспірантка; наук. кер.: д. філол. наук, проф. О. О. Маленко
Харківський національний педагогічний університет імені Г. С. Сковороди

УКРАЇНСЬКО-РОСІЙСЬКА ІНТЕРФЕРЕНЦІЯ В ПСЕВДОНІМІКОНІ СУЧАСНИХ УКРАЇНСЬКИХ МИТЦІВ

Питання суржику є доволі актуальним у сучасному українському мовознавстві; його активно розробляють у працях із соціолінгвістики Л. Масенко, В. Радчук, О. Тараненко, В. Труб та ін. Якщо раніше вияв українсько-російського

інтерферованого мовлення мав місце здебільшого в усному спілкуванні, то на сьогодні його прояви активовані й у письмовому дискурсі, зокрема в прозі та поезії сучасних авторів, у газетах і журналах, піснях і навіть у псевдонімах відомих митців. За словами мовознавця І. Ціхоцького, «сучасний суржик переріс стилістичний діапазон ужиткового мовлення і впевнено проникає в літературні й музичні тексти, мову телебачення та преси, чому активно сприяє постмодерна рецепція дійсності в українській мистецькій парадигмі та шоу-бізнесі» [Ціхоцький, с. 365].

Мета поданого дослідження — виявлення суржикових моделей у неофіційних іменах сучасних митців сцени й визначення способів дискурсивної презентації цих моделей.

У мовознавчій літературі існує чимало визначень поняття «суржик», і до цього часу точаться термінологічні дискусії й полеміки науковців-лінгвістів щодо точності й коректності його дефініювання. Скористаємося визначенням зі словника СУМ, де суржи́ком називають елементи двох або кількох мов, об'єднаних штучно, без дотримання літературних норм [СУМ, с. 854]. За словами В. Павлюк, суржик виражений у різних фонетичних варіаціях, уживанні російських коренів або суфіксів. Серед виявів суржику на фонетичному рівні виділяють надмірне вживання звука [a], заміна [и] на [і], пом'якшення попереднього приголосного перед [e], заміну української кореневої морфеми на російську [Павлюк, с. 167].

У псевдонімах діячів шоу-бізнесу представлена модифікація за правилами російської орфоєпії в прізвищах українських співаків Дмитра Монатика та Вадима Олейника: вони виступають під іменами Monatik, OLEYNIK. Отже, тут бачимо заміну голосного [и] на [і], що не природно для української мови. Пом'якшення попереднього приголосного перед [e] є в неофіційному імені авангардного харківського художника, початкова форма якого Валер Бондар, до того ж ця модель створена засобом утинання. Таким чином виходить гібридний словотвірно-формально-фонетичний тип творення: Валерій → Валер → Валєр.

Засвідчено вияв суржику на морфемному рівні, коли для творення оніма використано чужомовні (у цьому разі російські) морфеми. Наприклад, ім'я письменниці *Фотинія Тавричеська*, хоча за правилами української мови мало бути *Фотинія Таврійська*. Вплив суржику на лексичному рівні зафіксовано в псевдонімі Єлизавети Іванців, жінка називає себе *Йолка*, тобто в основі неофіційного імені скальковане з російської мови слово *ёлка*, передане мовними засобами української: *Ёлка* → *Йолка* (цей псевдонім має гібридний семантико-фонетичний тип творення).

Ще один вияв впливу російської мови зафіксовано на прикладі свідомого оглушення приголосного в кінці слова. За нормами української орфоєпії всі дзвінки приголосні в кінці слова вимовляються дзвінко (зу [б], *віра* [ж]), тоді як у російській мові виникає глухість у звучанні (зу [n], *вира* [ш]) [Мусатов, с. 69–70; Пономарів, с. 352]. Український продюсер та виконавець пісень Олександр Стюганов носить псевдонім *Стеганoff*, де твірною основою стало прізвище митця, записане за правилами російської орфоєпії, також наявне оглушення кінцевого приголосного [в] до [ф], що є виявом інтерференції під впливом російської мови. Варто зауважити, що в онімі є елементи мовної гри за аналогією до англійського слова *off*, що виділено графічно.

Отже, процеси російсько-української мовної інтерференції (на фонетичному, лексичному, словотвірному рівнях) позначилися й на творенні псевдонімів сучасних українських митців (хоча й не частотно). Українські співаки та письменники у виборі чи творенні псевдонімів не обмежують себе літературними нормами й використовують суржик як спосіб самовираження й самоідентифікації. Перспективи подальших розвідок за цією темою вбачаємо в дослідженні мовлення сучасних

культурних діячів, аналізові частотності й форм вираження суржикю як соціолінгвістичного явища українського суспільства.

ЛІТЕРАТУРА

1. Масенко Л. Т. Суржик: між мовою і язиком. К., 2011. 135 с.
2. Мусатов В. Н. Русский язык: Фонетика, фонология, орфоэпия, графика, орфография: учебное издание. Москва: Флинта, 2012. 242 с.
3. Павлюк В. А. Становлення неофіційного антропонімікону Вінничини: Дис. ... канд. філол. наук: 10.02.01 / Донецький національний університет. Вінниця, 2016. 244 с.
4. Пономарів О. Д. Сучасна українська мова: підручник / за ред. О. Д. Пономарева. К.: Либідь, 2008. 488 с.
5. СУМ: Словник української мови: в 11 томах. / редкол.: І. К. Білодід та ін. К.: Наукова думка, 1978. Т. 9. 916 с.
6. Томіленко Л. М. Суржик як об'єкт наукових досліджень і дискусій. URL: <https://core.ac.uk/download/pdf/42977417.pdf>
7. Ціхоцький І. Антисуржик: у пошуках мовної ідентичності. Вісник Львівського університету. Серія філологічна. Вип. 57. 2012. С. 364–366.

УДК 81' 373.72

Олена Титаренко

магістрантка; наук. кер.: д. філол. н., проф. О. О. Маленко
Харківський національний педагогічний університет імені Г. С. Сковороди

ЕМОТИВНО-ЕКСПРЕСИВНИЙ МОДУС ТЕКСТІВ ОКСАНИ ЗАБУЖКО: ЛЕКСИКО-СЕМАНТИЧНИЙ РІВЕНЬ ТЕКСТОВОЇ РЕАЛІЗАЦІЇ

Поняття емотивності й експресивності тексту розглядали в різний час у своїх працях українські та зарубіжні мовознавці: Ш. Баллі, В. Болотова, В. Виноградов, В. Воїнов, С. Гладь, В. Калашник, В. Маслова, А. Мойсієнко, Л. Ставицька, В. Чабаненко, В. Шаховський, Р. Якобсон та ін. Актуальність теми дослідження зумовлена зацікавленням сучасної лінгвістики питаннями ідіостилю провідної української вченої, письменниці, перекладачки, публіцистки Оксани Забужко, що є оригінальною, креативною авторкою з виразною, індивідуальною мовною картиною світу. Проблема емотивності й експресивності художньої мови О. Забужко перебуває в активному дослідницькому опрацюванні сучасними лінгвістами (праці Л. Бороденко, Н. Громової О. Маленко, М. Шведової та ін.).

Мета поданого дослідження полягає у виявленні й описі лексичних (лексико-семантичних і лексико-граматичних) репрезентантів емотивно-експресивного модусу, реалізованого в ідіостильовому та лінгвопрагматичному ресурсах текстів Оксани Забужко.

Специфіка ідіостильового аналізу художнього тексту полягає у виявленні контекстуальної семантики образного слова і закономірностей стилістичного забарвлення мовних одиниць, що має вияв на рівні синтезу зображальних можливостей літературної мови, авторської психомотивації, національної традиції, специфіки

Олена Джура ВЕРБАЛІЗАЦІЯ МІФОЛОГЕМ ЯК ЛІНГВОКУЛЬТУРНИХ ОДИНИЦЬ (НА МОВНОМУ МАТЕРІАЛІ РОМАНУ «ТІСЯЧОЛІТНІЙ МИКОЛАЙ» П. ЗАГРЕБЕЛЬНОГО)	162
Наталя Ісакова ІНДИВІДУАЛЬНО-АВТОРСЬКІ ІМЕННИКИ ЯК ВИЯВ МОВОСТИЛЮ (НА МАТЕРІАЛІ ІСТОРИЧНИХ РОМАНІВ) П. ЗАГРЕБЕЛЬНОГО	166
Ольга Коваль МЕТОДИКА ФОРМУВАННЯ МОВНОЇ ОСОБИСТОСТІ НА УРОКАХ РОЗВИТКУ ЗВ'ЯЗНОГО МОВЛЕННЯ В 11 КЛАСІ	168
Ольга Колосова СХІД І ЗАХІД З'ЄДНАЛА ПОЕЗІЯ: ЛІНГВОХУДОЖНІЙ ОБРАЗ ВІЙНИ	170
Олена Кукіна МОВНИЙ ОБРАЗ ЖІНКИ В ГАЗЕТНОМУ ДИСКУРСІ ЧУГУЇВСЬКИХ ЗМІ	173
Аліна Меделяєва ХУДОЖНЬО-СМИСЛОВИЙ КОД «ЗОВНІШНЯ ПОЛІТИКА» В СТРУКТУРІ КОНЦЕПТУ «КИЇВСЬКА РУСЬ» (НА МАТЕРІАЛІ ІСТОРИЧНИХ РОМАНІВ) П. ЗАГРЕБЕЛЬНОГО	177
Тетяна Ніфантьєва ФОРМУВАННЯ ОРФОГРАФІЧНОЇ ГРАМОТНОСТІ В УЧНІВ З ПОРУШЕННЯМ МОВЛЕННЕВОГО РОЗВИТКУ В 5 КЛАСІ	180
Марина Скидан ФУНКЦІОНАЛЬНО-СЕМАНТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ВТІЛЕННЯ ПРИРОДНОГО ЧАСУ В МОВІ ПРОЗИ М. ВІНГРАНОВСЬКОГО	182
Ярослав Скидан МОВНІ ЗАСОБИ ВИРАЖЕННЯ КОНЦЕПТУ <i>СЛОВО</i> В ПОЕТИЧНОМУ ТЕКСТІ	184
Вікторія Соприкіна УКРАЇНСЬКО-РОСІЙСЬКА ІНТЕРФЕРЕНЦІЯ В ПСЕВДОНІМІКОНІ СУЧАСНИХ УКРАЇНСЬКИХ МИТЦІВ	186
Олена Титаренко ЕМОТИВНО-ЕКСПРЕСИВНИЙ МОДУС ТЕКСТІВ ОКСАНИ ЗАБУЖКО: ЛЕКСИКО-СЕМАНТИЧНИЙ РІВЕНЬ ТЕКСТОВОЇ РЕАЛІЗАЦІЇ	188
Вікторія Усатенко ЛОГІКО-ІНТЕЛЕКТУАЛЬНІ ПАРАМЕТРИ ТЕКСТІВ ОФІЦІЙНО-ДІЛОВОГО СТИЛЮ	190
Олена Фурат КОНЦЕПТУАЛІЗАЦІЯ ОБРАЗУ ЧОРНОБИЛЯ В УКРАЇНСЬКІЙ ДОКУМЕНТАЛЬНІЙ ЛІТЕРАТУРІ: ПОСТАНОВКА ЛІНГВІСТИЧНОЇ ПРОБЛЕМИ	193
Тетяна Чернецова СТИЛІСТИЧНИЙ ПОТЕНЦІАЛ НЕОЗНАЧЕНО-ОСОБОВИХ РЕЧЕНЬ У РОМАНІ ВОЛОДИМИРА ЛИСА «СТОЛІТТЯ ЯКОВА»	195
Анна Штефан ДІАЛЕКТИЧНІ ФРАЗЕОЛОГІЗМИ В РОМАНІ МАРІЇ МАТІОС «СОЛОДКА ДАРУСЯ»	197
Юлія Шевченко АКТУАЛІЗАЦІЯ МІФІЧНИХ І КАЗКОВИХ МОТИВІВ У ПОВІСТІ ОКСАНИ ЗАБУЖКО «КАЗКА ПРО КАЛИНОВУ СОПІЛКУ»	199